

עובד, ויש לו זכות לאכול.

ובכל זאת, רק משום השב אכידה לבעלים, הוא דאכיל פועל ההולך משורת אילנות לחברתה ללקט, והוא מתקנת חכמים, אבל מדאורייתא, לא אכיל!

אלמא, בהכרח, שמכאן ראיה, כי העושה בגפן זה, [הגפן שאיליה הוא הולך לבוצרה] אינו אוכל בגפן אחר אלא רק משום תקנת חכמים.

ודוחה הגמרא: לא, לעולם אימא לך עושה בגפן זה אוכל בגפן אחר.

ומהלך, שהוצרכו חכמים לתקן שיאכל, זה מפני שהוא לאו כעושה מעשה דמי, ובלא תקנת חכמים אינו אוכל אלא בשעת מלאכה בלבד.

איכא דאמרי, כך יש לשנות:

סברוה בבית המדרש, שמהלך, לאו כעושה מעשה דמי.

והיינו טעמא דמדאורייתא לא אכיל המהלך מאומן לאומן, משום דלאו כעושה מעשה דמי.

ומשמע, הא עושה מעשה, אכיל מדאורייתא, אף שמלאכתו היא בגפן שהוא הולך לבוצרה, ואילו הפירות שבידו, שהוא אוכל מהם, הם מגפן אחרת.

אלמא, מוכח, שהעושה בגפן זה, אוכל בגפן אחר.

ודוחה הגמרא: לא. לעולם אימא לך עושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר, ומשום כך המהלך לגפן אחרת לולי תקנת חכמים לא היה אוכל. ומהלך, כעושה מעשה דמי.

צא-א

שנינו במשנה: ובהמור, אסור לחוסמה כשהיא פורקת:

ודנה הגמרא: כשהיא פורקת — מהיכן אכלה?!

הלא בשעת הפריקה מורידים ממנה המשאוי בבת אחת, ומהיכן תאכל? (27)

היא הולכת ונושאת עוד ענבים מהכרם לגת ובשעת חזרה מן הגת גם יש לה לאכול כמו פועל ששנינו שהוא אוכל בשעת חזרה מן הגת? והריטב"א תירץ שדוקא פועל אוכל בחזירתו מן הגת והוא מתקנת חכמים שנוח לבעלים שיאכל בשעת החזרה מהגת וישבע ולא יאכל בשעת המלאכה ויגרם מהאכילה ביטול מלאכה אבל בפרה לא תקנו חכמים.

והראב"ד תירץ שאף פועלים האוכלים בשעת חזירתם זהו דוקא מן הגפנים שעדיין לא בצרום והם פוגעים בהם בדרך חזרתם אבל מן הענבים שנשפכו לגת כבר גמרו הפועלים את המלאכה בהם ואינם אוכלים משם וזהו שהקשתה הגמרא

דש, ובשלמא כשהשור דש בערימת תבואה תלושה כל הערימה כחטיבה אחת ויכול לאכול מהיכן שירצה אבל כשהוא עובד במחובר כל חיטה וחיטה עומדת בפני עצמה ואם אתה אומר שעוסק בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר מדוע צריך להניח את השור לאכול מחיטים שאין הוא דש בהם כרגע

27. כך פירש רש"י. אבל הראשונים פירשו שלאחר שפרקו ממנה את משאה לגת הרי כבר גמרה לעבוד ומדוע שיניחנה לאכול, והקשה הראב"ד, מדוע שיהיה לה אסור לאכול מן הפירות שפרק ממנה לגת והלא עדין

ומבארת: **אימא**, עד שתהא פורקת היא אוכלת ממשא שעל גבה, ואף שאיננה רואה את המאכל, ואם יחסמנה לא תצטער.

תנינא להא, שנינו לדין זה של משנתנו גם בבריייתא.

דתנו רבנן: חמור וגמל, שכר בעל הבית חמר עם חמורו או מנהיג גמל עם גמלו, כדי שישאו לו משאו, **אובלים** החמור והגמל **ממשאוי שעל גביהן**, ואסור למונעם מכך, **ובלבד שלא יטול בעל החמור או בעל הגמל מהמשא בידו, ויאכילם**. שאין לו זכות להאכיל את בהמתו, אלא רק מה שהשור אוכל מאליו.

מתניתין:

אוכל פועל, העובד בשדה בעל הבית, זכאי הוא לאכול גם כמות גדולה של קישות, **אפילו בשווי של דינר**.

וכן זכאי הוא לאכול כותבת של תמרים, **ואפילו בשווי של דינר**.

רבי אלעזר הסמא אומר: לא יאכל פועל יתר על שכרו, וחכמים מתירין. אבל, גם לחכמים, **מלמדוין בית דין את האדם שלא יהא רעבתו**, ובכך יהא סותם את הפתח **בפניו**, שימנעו מלשוכרו.

גמרא:

ודנה הגמרא: **חכמים, היינו תנא קמא!** ומדוע שנה התנא גם את דברי חכמים?

ומתרצת הגמרא: **איכא בינייהו חלוקים הם ביניהם**, במה שנאמר **"אבל מלמדוין את האדם שלא יהא רעבתו וימנעו מלשוכרו"**.

לתנא קמא, לית ליה מלמדוין,

מהמשא שעל גביהם, ואפילו מתקנת חכמים. והטעם, היות ואת הפירות האלו הם כבר ייחדו לגת לצורך בעל הבית, נתייחדו הפירות האלו לחלקו של בעל הבית, ואין הפועל אוכל מהם. ורק מהפירות שבשעת הבצירה והטעינה יכול הפועל לטול לצורך עצמו, כיון שלא ייחדם עבור בעל הבית.

ומשום כך, מעיקר הדין אין לבהמה לאכול ממשאוי שעל גבה, כיון שזהו חלק המיוחד עבור בעל הבית, ורק במה שתאכל בשעת הטעינה אסור לחוסמה. אבל היות והבהמה אינה יכולה לאכול בכרם כשמטעינים עליה, כי הגפנים מחוברים, ומלאכתה היא בגפנים התלושים, להטעינם על גבה ולשאתם, והעושה בתלוש אין לו לאכול מהמחובר, נמצא שלא

שאף הבהמה אין לה לאכול מן הגת. ותירצה הגמרא שכונת המשנה עד שתהא פורקת אוכלת ממשא שעל גבה ולא בשעת הפריקה,

והרשב"א דייק שאכילת הבהמה עד שתהא פורקת היות והיא נשנתה יחד עם הלכות תקנות חכמים אכילת פועל בשעת חזירתו שגם בהמה האוכלת ממשאה אינה אוכלת אלא מתקנת חכמים ואין כן דעת התוס' אלא שאכילתה מעיקר הדין].

והקשה היות ואנו אומרים שאכילתה רק עד שעת הפריקה הרי עליה לאכול מדין תורה ומדוע הוצרכנו לתקנה?

ולמד מזה הרשב"א, שאף בפועלים הבוצרים בכרם ונושאים את הענבים לגת, אינם אוכלים

לרבנן, אית להו מלמדיו,

איבעית אימא, איכא בינייהו רב אסי.

דאמר רב אסי, אפילו לא שכרו אלא לבצור
אשכול אחד, אוכלו, ואף על פי שלא ישאר
כלום לבצור ולתת לכליו של בעל הבית.

תנא קמא סבר כרב אסי, ופירוש דבריו:
אוכל פועל קישות אפילו כשנשכר לה
לבדה. וחכמים אומרים, אמנם מותר לפועל
לאכול אף יותר משכרו, אבל לא לאכול את
הכל.

ואמר רב אסי: אפילו לא בצר אלא אשכול
אחד, אוכלו. ואף שעדיין לא בצר לבעל
הבית.

וצריכא, יש צורך בשתי מימותיו של רב
אסי, כי בכל אחת מהן יש חידוש.

דאי אשמעינן הך קמייתא, כששכרו לבצור
רק אשכול אחד, משום דלא איכא למיתב
לכליו של בעל הבית, אין לו מה לקצור
לבעל הבית, לכן מותר לו לאכול.

אבל היכא דאיכא למיתב לכליו של בעל
הבית, כששכרו לבצור הרבה אשכולות,
אימא ליתב ברישא [קודם יקצור עבור בעל
הבית], והדר ליכול. משום כך הוסיף רב אסי
במימתו השניה, לומר, שאף בזה מותר לו
להקדים אכילתו לבציר עבור בעל הבית.

ואי אשמעינן בהא, בשכרו ללקט אשכולות
הרבה, שמותר לו לאכול את האשכול
הראשון שהוא בוצר ורק אחר כך לתת
בכליו של בעל הבית, הייתי אומר דוקא אז,
בגלל דאפשר לקיומי לבסוף, לבצור האחרות
ולתת בכלי בעל הבית. אבל היכא דלא
אפשר לקיומי לבסוף, כגון ששכרו לבצור רק
אשכול אחד, ואם יאכלנו לא יבצור עבור
בעל הבית כלום, אימא לא.

לכן צריכא מימתו הראשונה של רב אסי,
לומר שאף אז מותר לו לאכול.

איבעית אימא, איכא בינייהו בין תנא קמא
לחכמים, מה דאמר רב.

דאמר רב: מצאתי מגילת סתרים בי רבי
חייא, וכתוב בה, איסי בן יהודה אומר: "כי
תבא בכרם רעך" — כביאת כל אדם הכתוב
מדבר! אף אדם שאיננו פועל, רשאי הוא
לאכול.

תנא קמא האומר אוכל פועל אפילו בדינר,
סבר דוקא פועל אוכל, ולא כדברי איסי בן
יהודה המתיר לכל אדם לאכול.

וחכמים מתירים לפועל לאכול יותר על
שכרו, כי אף אם איננו פועל, מותר לו
לאכול, כאיסי בן יהודה, המתיר לכל אדם.

ואמר רב: לא שבק איסי חיי לכל בריה! שכל
אדם יכנס לכרם חברו ויאכל פירותיו.

לאכול ממשאוי שעל גבה.

ושלא כדברי הראב"ד, שרק מן הגת, שכבר
גמרה את מלאכתה, אין לה לאכול מעיקר הדין,
אלא אף ממשאוי שעל גבה אין לה לאכול מן
הדין ללא תקנה מיוחדת.

תוכל לאכול מהמחובר, שהרי מלאכתה בתלוש,
ומהמשא שעל גבה לא תאכל היות והוא נתייחד
עבור בעל הבית, ואין לה לאכול ממנו כמו
פועל, לאחר שיחד פירות עבור בעל הבית,
שאינו אוכל מהם, לכן תיקנו חכמים שתוכל

האכילה נחשבת כתוספת שכר עבור עבודתו, אלא היא צדקה המוטלת על בעל הבית. (28)

למאי נפקא מינה? דאמר הפועל: במקום שאלקוט לעצמי, ואוכל, תנו את הפירות שזכותי לאכול, לאשתי ובני!

אי אמרת משלו הוא אוכל, יהבינן להו. שאת זכותו שיש לו לאכול הוא יכול לתת לכל מי שירצה.

אלא, אי אמרת משל שמים הוא אוכל, וצדקה היא, ואין לו זכות בפירות לאכול בשכרו, הרי רק לדידה זכי ליה רחמנא, את מה שאוכל ומכניס לפיו זה שלו, (29) אבל לאשתי ובני, לא זכי להו רחמנא, ואין לו זכות ליטול מן הפירות בכדי לחלק למי שירצה.

מאי?

ומביאה הגמרא ראיה: **תא שמע, אוכל פועל**

אמר רב אשי: אמריתה לשמעתא, את דברי איסי המתיר לכל אדם, ואת קושית רב על דבריו, קמיה דרב כהנא.

אמר לי: דלמא מה שהתיר איסי לכל אדם לאכול הוא רק **בעושין בסעודתם,** כשעובדים מדעת עצמם לבעל הבית בשביל לאכול מן הפירות, אף שלא שכרם, **דעבדו ואכלו,**

ורב, שהקשה על איסי שלא שבק חיי לכל בריה, סבר, **אפילו הכי,** שעובדים עבור הבעלים בשביל סעודתם, בכל זאת **ניחא ליה לאיניש לאוגר אגורי וניקטפיה לפרדיסיה,** ולא ניתו כולי עלמא ואכלו ליה.

איבעיא להו: פועל האוכל פירות, האם **משלו הוא אוכל,** שזכות האכילה היא תוספת שכר עבור עבודתו, ואף שלא התנה על כך, דין התורה שהוא כאילו התנה.

או משל שמים הוא אוכל. שאין זכות

לאשתי ובני". משמע שבעיקר הענין שני הצדדים שוים שזכות ממון היא זו, ורק אם אפשר להעבירה לאחרים תלוי בזה.

וראיה לזה מדברי הברייתא לעיל, שרצינו לחייב את הפועל לעשר כיון שהוא כלוקח, ומקח קובע למעשר. ואם לפי הצד משל שמים הוא אוכל אכילתו היא אכילה מפירות בעל הבית אלא שחייב להרשותו, הרי אין כאן שום מקח ונמצא צד זה נסתר מהברייתא, והיה על הגמרא להוכיח משם. ובהכרח, שגם לצד הזה הוא מקח, שאכילתו בעצמו היא זכות ממון.

29. בנקודה זו נחלקו רש"י ותוספות. רש"י סובר שכל ספק הגמרא אם קודם לקיטתו יכול הוא לתת לאשתו ובניו, שלמאן דאמר משל שמים

28. ויש להסתפק, האם לצד זה, אכילתו של הפועל היא אכילה משל בעל הבית, והיינו שאין לפועל שום זכות ממון בפירות והם של בעל הבית, אלא שבעל הבית מחוייב להרשות לו לאכול מפירותיו. או שגם לצד זה היא אכילה בזכות ממון שזכה בפירות לאוכלם, אלא והיות זכות ממון זה הוא מחמת מצוה המוטלת על בעל הבית, אינו יכול להעביר את זכותו לאחרים שעל זה לא נצטוה בעל הבית, ורק אם אכילתו זיכתה לו תורה עבור מלאכתו, יכול להעביר זכות זו לאחרים, כשם שאת עיקר שכרו יכול לתת למי שירצה.

והגר"ח סובר, שגם אם משל שמים הוא אוכל, עצם האכילה היא זכות ממון. ודייק זאת מדברי הגמרא "למאי נפקא מינה, דאמר תנו

קישות, ואפילו **בדינר**. כותבת, ואפילו **בדינר**, אפילו שהוא אוכל יותר מכדי שכרו.

אי אמרת משלו הוא אוכל, ואכילתו היא תוספת שכר על עבודתו, יש לתמוה: וכי פועל, שהוא **אוגיר בדנקא**, ששכרו אותו בשישית המעה, שהוא סכום מועט, **אכיל בזוזא?** וכי תוספת השכר יכולה להיות מרובה על השכר עצמו!?

ואלא מאי, תוכיח מזה **משל שמים הוא אוכל**, ומשום כך יכול הוא לאכול אף יותר מכדי שכרו. גם זה קשה:

סוף סוף, אוגיר בדנקא אכיל בזוזא?

הרי גם מתנת הצדקה, שמחוייב בעל הבית לתת לפועל, הוא מחמת שהוא פועל אצלו, ואיך תהיה חובתו לתת צדקה יותר מן שכר הפעולה עצמו!?

אלא, מאי אית לך למימר [על כרחך לומר], **רחמנא זכי ליה**, ולא הגבילה התורה את זכותו.

הכא נמי, אף אם נאמר שהאכילה היא תוספת שכר, **רחמנא זכי ליה** לאכול ככל שיחפוץ, בלא קשר לגובה שכרו.

תא שמע, רבי אלעזר חסמא אומר: לא יאכל פועל יותר על שכרו וחכמים מתירין.

מאי לאו, בהא קמיפלגי:

דמר סבר, רבי אלעזר חסמא האוסר על הפועל לאכול יותר מכדי שכרו, סובר **משלו**

הוא אוכל, ולא יתכן שתוספת השכר תהיה מרובה על העיקר.

ומר סבר, חכמים, המתירים לפועל לאכול אפילו יותר מכדי שכרו, סוברים **משל שמים הוא אוכל**, והאכילה היא בתור מתנת צדקה, ואין לזה שייכות לגובה השכר, ומותר לו לאכול אפילו יותר משכרו,

ודוחה הגמרא: **לא, דכולי עלמא משלו הוא אוכל**. ואף על פי כן סוברים חכמים שהאכילה, שהיא תוספת שכר, יכולה להיות מרובה מעיקר השכר.

והבא, ב"כנפשך" קמיפלגי. בפירוש הפסוק "כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך".

מר, רבי אלעזר חסמא, המתיר לאכול רק עד כדי שיעור השכר, **סבר**, "כנפשך" פירושו שפועל אוכל עד שיעור "כנפשך".

ומה הוא "כנפשך"? **בדבר שמוסר נפשו עליו**.

ולכן, אכילת הפירות היא שכרו, שבעבורו הוא עובד אף במקומות מסוכנים,

ומר, חכמים המתירים לפועל לאכול אפילו יותר משכרו, **סבר** "כנפשך" האמור בפסוק, פירושו: **מה נפשך**, כמו בעל הבית עצמו, **אם חסמת**, אם הוא מונע עצמו מלאכול במלאכתו, **פטור**, ואין בזה איסור לאו של "לא תחסום", **אף פועל, אם חסמת פטור מן הלאו לא תחסום**.

תא שמע, נזיר שאמר: תנו מהענבים לאשתי

בפירות בלקיטה ויכול לתת למי שירצה. ושיטת התוספות, שלמאן דאמר משל שמים אף לאחר

הוא אוכל קודם לקיטתו עדיין אין לו זכות בכלום, אבל אחר שילקוט לצורך עצמו כבר זכה

ובני, אין שומעין לו.

ובני, שאין שומעין לו?

ואי אמרת משלו הוא אוכל, וזכות יש לו בפירות לקחת לאכול, אמאי אין שומעין לו? והרי זכותו היא להעביר את אכילתו למי שירצה.

שנאמר בפועל האוכל "ואל בליך, לקחת לאכול אחר מלאכתך, לא תתן". ואף הנותן לאשתו ובניו שאינם זכאים לאכול, הוא כלוקח לביתו.

ודוחה הגמרא: התם, משום "לך לך מן הגפן" אמרין, כך אומרים לנזירא: לך סחור סחור, סביב לכרם, לכרמא לא תקרב!

וקשה, אם משלו הוא אוכל, מדוע לא יתן לכל מי שירצה,

ולכן קנסוהו חכמים שלא יתנו לאשתו ובניו, כדי שימנע מלהשכיר עצמו לעבודה בגפן.

וכי תימא, הכי נמוי נזיר, וקנס הוא שקנסוהו שלא יעבוד בגפנים,

תא שמע, פועל שאמר "תנו לאשתי ובני", אין שומעין לו.

אי הכי, שהברייתא מדברת בנזיר, תיקשי, וכי מנוע הוא מלתת לאשתו ובניו משום "אל בליך לא תתן"? והלא בנזיר, מה שאינו נותן לאשתו ובניו, הוא קנס, משום "לך לך אמרין נזירא" הוא!

ואי אמרת משלו הוא אוכל, אמאי אין שומעין לו?

ומתרצת הגמרא: אין הכי נמוי, עיקר הטעם שאינו מאכיל הוא מצד קנס.

ודוחה הגמרא: מאי פועל האמור כאן? נזיר! וקנסוהו שלא יתנו לאשתו ובניו, כדי שלא ישכיר עצמו לגפנים, וכלעיל.

ואידי, ואגב דקתני לה שנוזיר אינו מאכיל לאשתו ובניו בלשון "פועל אינו מאכיל", קא נסיב לה [נקטה הברייתא] קרא דפועל. אך אין זה אלא אסמכתא על הפסוק. ועיקר הטעם הוא קנס של הנזיר.

אך מקשה הגמרא: והתניא "נזיר", והתניא "פועל", ומדוע הוצרכו שניהם? על כרחך שפועל האמור כאן אינו נזיר.

תא שמע: השובר את הפועל לקצות בתאנים, לייבשם בשדה, ולעשותם תאנים מיובשות, הרי זה אוכל, ופטור מן המעשר. צב-ב שעדיין לא נגמרה מלאכתם שצריכים הם עדיין להתייבש.

ודוחה הגמרא: מידי גבי הדדי תניין? האם במקום אחד שנינו לנזיר ולפועל יחד? הרי בשני מקומות הם נישנו, בשתי ברייתות, ואף פועל הכונה לנזיר.

ואם התנה הפועל עם בעל הבית: הריני

תא שמע, מנין לפועל שאמר תנו לאשתי

למאן דאמר משלו הוא אוכל יש לו זכות בפירות קודם לאכילה.

הלקיטה עדיין לא זכה הפועל בפירות עד שיתן ויכניס לפיו. וספק הגמרא הוא גם לאחר הלקיטה, האם יכול לתת לאשתו ובניו. שרק